

Editöre Mektup

ÖZBEK-TÜRK DİPLOMATİK İLİŞKİLERİNİN 30. YILDÖNÜMÜ ÜZERİNE

Alişer Azamhocayev
Özbekistan Ankara Büyükelçisi

Türkiye söz konusu olduğunda, Özbekistan'da her zaman büyük şükran ve minnetle anılan bir gerçek var: Özbekistan uluslararası ilişkiler dünyasına adım atarken, onu “hoş geldin” diye karşılayan ilk devlet, kardeş Türkiye olmuştur. Gerçekte de böyle olması gerekiyordu ve Türkiye'ye yakışanı da buydu. Mustafa Kemal Atatürk 1933 yılında yaptığı bir konuşmada “Sovyetler Birliği bugün dostumuzdur, müttefikimizdir. Onun bu dostluğuna bugün ihtiyacımız vardır. Ama bir gün Sovyetler Birliği de Osmanlı gibi Avusturya-Macaristan İmparatorluğu gibi parçalanacaktır. Sovyetler Birliği içinden dini bir, dili bir, tarihi bir olan kardeşlerimiz vardır. Biz, o günlere hazır olmalıyız! Hazır olmak oturup beklemek değildir. Onlar bize gelemezler, biz onlara gitmeliyiz. Köprüler kurmak gerekir. Dil bir köprüdür, inanç bir köprüdür, kültür bir köprüdür” diye konuşmuştur. İşte bu konuşmadan 58 yıl sonra bağımsız Özbekistan'ı tanıyarak her açıdan destekleyen Türk kardeşlerimiz, Atatürk'ün vasiyet mahiyetindeki bu sözlerini yerine getirmişlerdir.

4 Mart 1992'de ülkelerimiz arasında diplomatik ilişkilerin tesisiyle ikili dayanışma ve işbirliklerimizde daha çok fırsatlar meydana gelmiştir. bununla beraber tarihi kayıtlara bakıldığında Maverünnehir ve Anadolu

arasındaki ilişkilerin otuz yılla sınırlı olmadığı da açıkça görülmektedir. Bugün binlerce kilometre uzakta kalan iki kardeş halkların, bir zamanlar aynı beşikte büyüdüğü bir gerçektir. Karahanlı ve Selçuklu hanedanları döneminde, Alaüddin Semerkandi ve Ebu Bekir Kasani gibi Maverâünnehir kökenli alimlerin Anadolu'ya gelip ilim ve elçilik faaliyetleri yürüttükleri tarih kitaplarında yazılıdır. Özbekistan'da çok değer verilen "Yedi Pir" zincirindeki ilk halka olan Abdülhalik Gucdüvani, aslen Anadolu kökenli olup Malatya'dan Buhara'ya gelip yerleşen bir ailede yetişmiştir. Mirza Uluğ Bey'in en yakın öğrencisi Ali Kuşçu da Semerkant'tan İstanbul'a gelmiş, buralara hocasının değerli kitapları ve fikirlerini tanıtmış ve Ayasofya Medresesi'nde dersler okutmuştur.

Bugün 350.000'den fazla el yazma eserlerini barındıran, Türkiye bu konuda dünyada birinci sırada yer almaktayken, bu değerli mirasın oluşmasında Türkistan asıllı âlimlerin eşsiz katkısı bulunmaktadır. Nitekim bu elyazmalarının çoğunun ya bir Maverâünnehir âliminin eseri ya da eserinin şerhi olduğu uzmanlarca da itiraf edilmiştir. Nitekim Türkiye'deki el yazma eserler koleksiyonları incelendiğinde; Buhari, Nesefi, Harezmi, Fergani nisbeli âlimlerin on binlerce eseriyle karşılaşılmaktadır. Bu da aslında ülkelerimiz arasında yüzyıllardır süregelen bilimsel, manevi, siyasi ve diplomatik ilişkilerin parlak bir kanıtıdır. Evet, siyasi-diplomatik ilişkilerimizin eskilere dayandığını gösteren kanıtlar da bulunuyor. Türkiye devlet arşivlerinde korunan, Osmanlı Devleti ile ülkemiz topraklarında kurulan hanlıklar arasındaki düzenli diplomatik yazışmalar, elçilik heyetlerinin değişimi, Anadolu'ya gelen Özbeklerle ilgili en az 500 tarihi belge, bu konudaki ilişkilerimizin derinliğini açıkça göstermektedir. Osmanlı Devleti'nde faaliyet gösteren Özbek tekkelerinin bir anlamda Özbekistan'ın Anadolu'daki ilk konsoloslukları olduğunu söylemek abartı olmaz.

Türkiye'de yeni bir yönetim sisteminin kurulduğu 1920'ler de diplomatik değişimlerimize sahne oldu. Yaklaşık 100 yıl önce Buhara Cumhuriyeti'nden gelen ve Mustafa Kemal Atatürk'e Kurtuluş Savaşı'nda zafer dileyen, ayrıca kendisine değerli manevi hediyeler veren Özbek heyetiyle ilgili bilgiler Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin arşiv belgelerinde yer almıştır. Ayrıca bu dönemde Türkiye'ye Moskova aracılığıyla gönderilen para ve silah yardımlarının, gerçekte Buhara Emirlik hazinesi olduğu da bir gerçek-

tir. Bu arada, 1921 yılında kabul edilen ve her Türk vatandaşı tarafından büyük bir gururla söylenen İstiklal Marşı'nın yazarı Mehmet Akif Ersoy, Buharalı Özbek bir kadının oğludur. Öte yandan Türkiye Cumhurbaşkanlığı forsunda yansıyan 16 yıldız, tarihteki büyük Türk İmparatorluklarını temsil ederken, bunların yarısından fazlasının Özbekistan topraklarında kurulmuş devletler olması önemlidir. İlginçtir ki, 16 yıldızın böyle yorumu Türkiye'ye göç eden Özbeklerden Akib Özbek tarafından önerilmiş ve Türk yetkililer tarafından kabul edilmiştir.

Özbeklerde “Borsang – qarindosh, bormasang – begona” diye bir ata-sözü vardır. Bunun anlamı, “akrabanı ziyarete sık sık gidersen aranızdaki sevgi saygı katlanır, gitmezsen de yabancılardan bir farkınız kalmaz” demektir. Bu bağlamda, yaklaşık 70 yıllık ayrılık sürecinde, iki farklı ortamda gelişen halklarımızın dünya görüşü ve tasavvurlarında bazı farklılıkların oluştuğu da doğrudur. Bağımsızlığımızın ilk yıllarında hızla başlayan ilişkimizin 2000'li yıllara gelindiğinde nedense bir durgunluk dönemine girdiğini de kabul etmeliyiz. Şimdi bunun nedenleri üzerinde durmak yerinde olmaz. Ancak şu bir gerçektir ki, ikili ilişkilerimizdeki keskin dönüşün temel nedeni, 2016 yılında iktidara gelen Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev'in yeni dış politikası ve siyasi iradesiyle doğrudan bağlıdır.

13 yıllık bir aradan sonra 17-18 Kasım 2016 tarihlerinde, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Özbekistan'a resmi olmayan bir ziyarette bulunduğunu herkes hatırlayacaktır. Ancak, ziyaretin organizasyonunun kolay olmadığını, o dönem vekaleten ülkenin cumhurbaşkanlığını yürüten Şevket Mirziyoyev'in görünmez engellere rağmen büyük bir cesaretle belirleyici bir karar verdiğini herkes bilmiyor. Şevket Mirziyoyev'in vizyonlu ve akıllı kararları sayesinde Özbekistan'ın Türkiye ile ilişkilerinde yeni döneme girilmiş, aradaki buzlar erimeye başlamıştı.

***

Genel olarak Özbekistan ile Türkiye arasındaki diplomatik münasebetlerin 30 yıllık dönemi değerlendirildiğinde, hiç abartısız son 5 yılın ilişkilerimizin tarihinde örnek bir aşama olduğu söylenebilir. Özbekistan Cumhurbaşkanı'nın Ekim 2017'de Türkiye'ye yaptığı resmi ziyaret, birçok

yönden bu tarihi sayfanın açılışı olmuştur. 21 yıl aradan sonra cumhurbaşkanı düzeyinde gerçekleşen mezkûr ziyaret kapsamında 22 adet yeni anlaşma imzalandı ve ikili ilişkilerin stratejik bir düzeye ulaştığı duyuruldu. Bu arada belirtmek gerekir ki, bu yıl stratejik ilişkilerimizin temellerinin atılmasının 5. yıl dönümüdür.

Özbekistan Cumhurbaşkanı'nın söz konusu ziyaret sırasında Türkiye Cumhurbaşkanı ile yaptığı açık ve samimi sohbetler, heyetlerimiz arasında özlem ve heyecan ortamında yapılan görüşmeler, bundan sonraki ilişkilerimizin daha da yoğunlaşacağına ayak sesleriydi. Gerçekten de izleyen yıllarda, karşılıklı ziyaretlerin sayısı artmıştır. Türkiye Cumhurbaşkanı'nın 31 Nisan-1 Mart 2018 tarihlerinde Taşkent ve Buhara şehirlerini ziyareti, Özbekistan Cumhurbaşkanı'nın 19-20 Şubat 2020 tarihlerinde Özbekistan-Türkiye Stratejik İşbirliği Konseyi'nin ilk toplantısına katılmak üzere Ankara'yı ziyareti, 11-12 Kasım 2022 tarihinde de Türk Konseyi'nin sıradaki Zirvesi'ne katılmak için İstanbul'a yaptığı ziyareti hatırlamakta fayda var.

Özellikle Özbekistan Cumhurbaşkanı'nın, Şubat 2020'deki ziyareti kapsamında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığına bağlı Millet Kütüphanesi'nin açılış törenine yurtdışından tek üst düzey konuk olarak katılması, iki ülke arasındaki ilişkilerin kapsamının, Türkiye'nin Özbekistan'a biçtiği değerin açık bir göstergesiydi. Söz konusu açılış törenindeki konuşmasında Türkiye Cumhurbaşkanı, neden Özbekistan Cumhurbaşkanı'nın konuk olarak davet edildiğini açıklığa kavuşturarak "Özbekistan, bizler için medeniyet tasavvurumuzun özellikle şekillendiği, âlimlerin yetiştiği, ilim, irfan ve kültür dünyamızı bekleyen hayat pınarlarımızın en önemlisidir. Biruni, Mirza Uluğbek, İbn-i Sina, Harizmi, Ali Kuşçu gibi ilim erbabı; İmam Buhari, İmam Maturidi, İmam Tirmizi, Bahauddin Nakşibendi gibi manevi önderlerimiz bize Maveraünnehir'in armağanıdır. Mesela Uluğ Bey 36 yıl devlet yönetmenin yanında yaptırdığı rasathaneye günümüze kadar sönmeyen bir ilim ateşi yakmıştır. Sarayını adeta bir akademiye dönüştüren, zamanının meşhur bilginlerini buluşturan bu ilim sevdalısı hükümdar, Buhara Medresesinin girişine "İlim tahsil etmek kadın ve erkek herkese farzdır" hadisi şerifini nakşettirmiştir. Zic-i Uluğ Bey dediğimiz yıldız kataloğu teleskop bulununcaya kadar hazırlanmış en

mükemmel eser kabul ediliyordu. İşte bu ilim iklimi, asırlar boyunca Taşkent ile Ankara, Semerkant ile Konya, Buhara ile Bursa, Hive ile Edirne'yi aynı şekilde beslemiş, zenginleştirmiştir. Bu anlamlı günde Millet Kütüphanemizin açılışını Zati Devletleriyle birlikte yaparak ortak medeniyetimiz konusunda tüm dünyaya çok önemli bir mesaj verdiğimizize inanıyorum” ifadelerini kullanmıştır.

Doğrudan devlet başkanları arasında kurulan yakın dostluk ve samimi kardeşlik; bakanlıklar, devlet kurum ve kuruluşları arasında işbirliği için elverişli fırsatlar sunmaktadır. Son beş yılda, Başbakan Yardımcıları ve Bakanlar düzeyinde onlarca, alt kuruluş, valilikler ve belediyeler çapında ise yüzlerce karşılıklı ziyaret gerçekleştirilmiş, işbirliği ve deneyim alışverişinde net ve önemli sonuçlar elde edilmiştir. Tüm bu başarılar göz önünde bulundurularak, Türkiye Cumhurbaşkanı'nın 29-30 Mart 2022 tarihlerinde Özbekistan'a yaptığı ziyaret sırasında ikili ilişkilerin yeni düzeye, geniş kapsamlı stratejik ortaklık düzeyine yükseltildiği duyurulmuştur. Böylece iki kardeş ülke diplomatik ilişkilerinin 30. yılında kapsamlı stratejik ortaklık dönemine girmiş bulunmaktadır.